

Nr 207.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående pension åt föreståndarinnan för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala Ida Norrby; given Stockholms slott den 3 mars 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

Jag anhåller få underställa Kungl. Maj:ts prövning en av styrelsen för sällskapet Uppsala enskilda läroverk gjord framställning om pension åt föreståndarinnan för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala Ida Norrby.

Av handlingarna i ärendet framgår, att Norrby är född den 27 februari 1869, att hon efter skolstudier i Kalmar och Uppsala genomgått utbildningskurser bland annat i huslig ekonomi i Kassel, Glasgow och Edinburgh

samt jämväl i övrigt idkat studier utomlands under åren 1891—1894, att hon höstterminen 1894 anställdes som lärarinna vid Uppsala enskilda läroverks skolkök, att hon alltsedan vårterminen 1895 varit och fortfarande är föreståndarinna vid den sistnämnda år grundade fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, att hon av trycket utgivit åtskilliga skrifter i ämnen, berörande huslig ekonomi, samt att hon vid Uppsala universitets jubelfest år 1927 promoverats till medicine hedersdoktor för sina förtjänster om folkhälsan.

Vidare inhämtas, att Norrby sedan år 1894 varit delägare i pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom, att såväl hon som fackskolan erlagt årliga avgifter till denna pensionsinrättning intill år 1929, då Norrby uppnådde sextio års ålder — dessa avgifter hava utgjort för Norrbys egen del 30 kronor årligen och för fackskolans del 25 eller 30 kronor årligen — att pensionsinrättningen under åren 1897—1929 för henne erhållit statsbidrag, under olika perioder utgående med respektive 10, 30 eller 60 kronor om året, ävensom att Norrby på grund av dessa pensionsavgifter och statsbidrag från och med den 1 juli 1929 uppbär en pension från pensionsinrättningen av 740 kronor om året, utan rätt att därå åtnjuta någon tilläggsförmån.

I detta sammanhang må erinras, att fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala sedan lång tid tillbaka åtnjutit statsunderstöd för särskilda grenar av sin verksamhet samt att från och med år 1921 för understödjande av skolan i dess helhet utgått ett under åttonde huvudtiteln uppfört statsanslag, för budgetåret 1932/1933 upptaget till belopp av 80,000 kronor.

Styrelsen för sällskapet Uppsala enskilda läroverk, som jämväl är styrelse för fackskolan för huslig ekonomi, har i sin förenämnda framställning till en början omnämnt, att fackskolans lärarinnor från och med år 1928 vunnit inträde i statens pensionsanstalt men att i skolstyrelsens framställning om pensionsrätt föreståndarinnan icke medtagits, emedan skolans ekonomiska tillgångar icke medgivit de betydande retroaktiva avgifter, vilka beräknades bliva nödvändiga för att hon på eljest vanliga villkor skulle vinna inträde i anstalten. Härefter har skolstyrelsen anfört bland annat följande:

Fröken Norrby har på den husliga ekonomiens undervisningsområde nedlagt ett arbete, som får anses banbrytande, och fackskolan har under hennes ledning utvecklats till en läroanstalt, som såväl i yttre omfattning som genom sin organisation, genom grundligheten och mångsidigheten av där lämnad undervisning, de pedagogiska och sociala vyer, som kommit till uttryck i skolans undervisningsplaner, den väl avvägda kurs- och ämnesfördelningen samt den anda av omtanke och disciplin, som präglar hela dess verksamhet, intager en synnerligen hög rangställning bland till syftet likartade anstalter i in- och utlandet. Sådan fackskolan nu är, med sina olika avdelningar i staden och på landet, sina lärarinnekurser, sin kurs för ekonomiföreståndarinnor, husmoders- och yrkeskurser av olika slag, är den i allt väsentligt fröken Norrbys verk. Med sitt omfattande allmän-

intresse, sina solida fackkunskaper inom alla de olika områden, som tillhöra hemmets gärning och kvinnans speciella intressesfär, förenar fröken Norrby en framstående organisationsförmåga, en ovanlig energi och en stor personlig offervilja. Hon har alltid med vaken blick iakttagit nya uppslag inom vetenskap och teknik samt efter hand framträdande nya samhällseliga behov. Så långt skolans knappa tillgångar det medgivit, har också i skolans yttre och inre organisation därav föranledda ombildningar och nybildningar genomförts. Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala är en märklig kvinnas livsverk, som givit bestående resultat i vårt lands hushållning.

Fröken Norrby har vid sidan av sitt arbete som skolans föreståndarinna idkat en omfattande författarverksamhet inom den husliga ekonomiens område. Av det författarhonorar, som hon uppburit för ett av sina arbeten, »Hemmets kokbok», har hon till skolan efter hand överlämnat 190,000 kronor.

De löneförmåner, som fröken Norrby i egenskap av föreståndarinna åtnjutit, utgöra sedan år 1921 ett årligt belopp av 6,795 kronor jämte bostad och kost, vilka sistnämnda förmåner kunna taxeras till 1,500 kronor om året.

En eventuell pension bör enligt styrelsens mening bestämmas till 5,000 kronor, ett belopp, som icke överstiger vad som kunnat utgå till fröken Norrby, därest hon vunnit inträde i statens pensionsanstalt.

I ärendet har *skolöverstyrelsen* avgivit infortrat utlåtande den 22 december 1932. Med framhållande att Norrby icke utan betydande retroaktiva avgifter kunnat vinna delaktighet i statens pensionsanstalt och att det pensionsbelopp av 740 kronor, som hon åtnjöt från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom, icke kunde anses på långt när motsvara det arbete, som hon nedlagt i fackskolans och därmed i det allmännas tjänst, har överstyrelsen förklarat sig vilja tillstyrka, att pension av statsmedel bereddes henne. Överstyrelsen ville härvid framhålla det för det allmänna, särskilt hemmen, betydelsefulla arbete, som Norrby utfört i sin egenskap av föreståndarinna för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Från denna läroanstalt hade under ett par årtionden utgått väl utbildade lärarinnor i hushållsgöromål, i lantushållning, i handarbete och i barnavård samt ekonomiföreståndarinnor och kokerskor ävensom elever utbildade för arbete såsom husmödrar, för barnavård och för trädgårdsskötsel. Riksdagen hade ock genom att under en lång följd av år till skolan bevilja stora statsbidrag givit densamma sitt erkännande.

Beträffande storleken av den pension, som borde beviljas, har överstyrelsen yttrat huvudsakligen följande:

Fackskolans styrelse hade uttalat, att ett pensionsbelopp av 5,000 kronor icke överstege vad som kunnat utgå, därest Norrby vunnit inträde i statens pensionsanstalt. Styrelsen syntes emellertid vid avgivande av detta förslag hava utgått endast från bestämmelserna i mom. 1 av § 23 av reglementet för statens pensionsanstalt enligt dess lydelse i kungörelsen nr 350/1926 men förbisett dels den i mom. 2 av samma paragraf införda bestämmelse, enligt vilken pensionsunderlaget för jämlikt § 5 reglerad be-

fattning icke finge sättas så högt, att det prövades icke stå i skäligt förhållande till pensionsunderlaget för jämförlig befattning, dels ock att Norrby redan uppbure viss pension, grundad bland annat på statsbidrag och för dessas erhållande föreskrivna avgifter. Den befattning, med vilken ifrågavarande föreståndarinnebefattning syntes vara närmast jämförlig med avseende på arbetets art och omfattning, vore befattningen som biträdande föreståndarinna vid statens skolköksseminarium och hushållsskola. Bestämmelser saknades ännu angående storleken av pensionsunderlag för sistnämnda befattning, men överstyrelsen hade i skrivelse den 21 november 1932 hemställt om utfärdande av sådana bestämmelser och därvid, med stöd av frågans behandling vid 1927 års riksdag, föreslagit att pensionsunderlaget måtte bestämmas till 3,080 kronor. Vid bifall härtill syntes å nämnda belopp komma att utgå pensionsförhöjning I jämlikt kungörelsen nr 280/1925, varigenom sammanlagda pensionsförmånen vid hel pension komme att uppgå till 3,480 kronor jämte därå utgående dyrtidstillägg.

Under förutsättning av bifall till nämnda av överstyrelsen framlagda förslag ville överstyrelsen föreslå, att åt Ida Norrby måtte beviljas pension av statsmedel till så högt belopp, att ifrågavarande pension tillsammans med den pension av 740 kronor, som hon uppbure från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom, uppginge till nyssnämnda belopp av 3,480 kronor eller alltså med 2,740 kronor, ävensom att å sammanlagda pensionsförmånerna måtte få utgå dyrtidstillägg enligt gällande bestämmelser.

Statskontoret, som i ärendet avgivit utlåtande den 14 januari 1933, har anfört bland annat följande:

När fråga väckts om beredande av pension av statsmedel i fall, likartade med det här förevarande, har alltid — såsom exempelvis i det av bankoutskottet vid 1930 års riksdag avgivna utlåtandet nr 17 i anledning av väckt motion om pension åt förra skolföreståndarinnan Anna Sandström — framhållits, att stor varsamhet uppenbarligen bör iakttagas, när det gäller att åt personer, vilka icke haft statsanställning, bereda pension såsom uttryck av erkännande för förtjänstfull verksamhet utom statens tjänst. På grund härav undandraget sig föreliggande pensionsfråga bedömande efter de grunder, vilka vanligen pläga tillämpas vid beviljande av pension eller därmed jämförligt understöd. Statskontoret kan icke heller bilda sig något eget omdöme, huruvida det kan anses vara på sin plats att i detta fall bereda personligt understöd på grund av den förtjänstfulla verksamhet, som Ida Norrby utövat såsom föreståndarinna för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Under sådana förhållanden måste statskontoret inskränka sig till yttrande om beloppet under förutsättning, att pension av statsmedel finnes böra beredas.

Med erinran om 1929 års riksdags beslut i ett par liknande pensionsfrågor, nämligen beviljande av pension å 4,008 kronor åt konstnären Nils Forsberg och å 5,004 kronor åt lantbruksskoleföreståndaren Per Rösiö, får statskontoret framhålla, att det förefaller, som om i förevarande fall, där det är upplyst att Ida Norrby äger åtnjuta en pension till belopp av 740 kronor, vilken delvis är grundad på av staten erlagda avgifter, pensionen av statsmedel bör nedsättas med vad sålunda från annat håll åtnjutes. Då det i förevarande framställning begärda pensionsbeloppet synes något för högt, men statskontoret å andra sidan knappast kan finna det av

skolöverstyrelsen förordade beloppet fullt tillfredsställande, skulle statskontoret vilja ifrågasätta, huruvida icke pensionen av statsmedel och pensionen från förenämnda pensionsinrättning böra tillhopa utgöra 4,000 kronor avjämnat till närmast högre med tolv i fullt krontal delbara belopp, eller alltså 4,008 kronor.

Jag delar statskontorets uppfattning om angelägenheten av att varsamhet iakttages, då det gäller att bereda pension såsom uttryck av erkännande för verksamhet utom statens tjänst. Jag har även beträffande här föreliggande fall hyst tvekan, huruvida pension bör utverkas. Efter samråd med chefen för ekklesiastikdepartementet har jag dock kommit till den uppfattningen, att det arbete, som Norrby utfört såsom föreståndarinna för fackskolan för huslig ekonomi, varit av den betydelse, att det kan anses motiverat, att staten bereder pensionsförmån i anledning av denna verksamhet utan hinder av att den icke utövats i statens tjänst.

*Departements-
chefen.*

I fråga om storleken av en statspension åt Norrby kan jag emellertid icke ansluta mig till något av de förslag, som i ärendet framställts. Från och med den 1 juli 1926 har möjlighet stått öppen för Norrby att mot erläggande av vederbörliga avgifter vinna delaktighet i statens pensionsanstalt. Vid bedömandet av frågan om pensionsbeloppets storlek torde det då vara av intresse att undersöka, vilken pensionsförmån som skulle hava tillkommit henne, därest hon vunnit sådan delaktighet. I detta avseende får jag med stöd av beräkningar, som verkställts inom statens pensionsanstalt, meddela följande. Därest Norrby under innevarande år bereddes delaktighet i pensionsanstalten med ett pensionsunderlag av 3,480 kronor — motsvarande det av skolöverstyrelsen ifrågasatta pensionsunderlaget, ökat med därå belöpande pensionsförhöjning — samt härför erforderliga engångsavgifter erlades, ehuru med den lindring i huvudmannens avgift, som kan beredas jämlikt bestämmelserna i punkten 5 mom. a) och c) av övergångsstadgandena till kap. IV i anstaltens reglemente, skulle pensionsbeloppet uppgå till 2,664 kronor årligen. Om Norrby jämlikt föreskrifterna i § 9 mom. 2 andra stycket i reglementet befriades från den på henne belöpande andelen i engångsavgiften och motsvarande minskning ägde rum i pensionsrätten, skulle pensionsbeloppet utgöra 1,965 kronor. I båda fallen finge av huvudmannen erläggas en engångsavgift av omkring 11,000 kronor. Vid beräkningarna, som äro approximativa, har minskning i pensionsförmånen skett med hänsyn till den Norrby tillkommande pensionen från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom till den del denna pension grundar sig på statsbidrag samt däremot svarande obligatoriska avgifter.

I betraktande av de pensionsbelopp, som under nu angivna förutsättningar skulle kunna utgå från statens pensionsanstalt, har jag — oavsett de i det föregående angivna skäl, vilka i detta fall tala för beviljande av statspension — ansett det knappast böra ifrågakomma, att pensionsförmå-

nen skulle bestämmas till så högt belopp, som av statskontoret föreslagits. Även det av skolöverstyrelsen ifrågasatta beloppet synes vara väl högt. För min del finner jag pensionen böra något understiga det förut angivna beloppet å 2,664 kronor. Jag vill förorda, att pensionen fastställles till ett belopp av 2,400 kronor årligen, att med därå enligt gällande bestämmelser belöpande dyrtidstillägg utgå utöver den från förenämnda enskilda pensionsinrättning utgående pensionen. Statspensionen torde böra anvisas å allmänna indragningsstaten.

På grund av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att föreståndarinnan för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala Ida Norrby må från och med månaden näst efter den, då hon frånträder sin befattning vid skolan, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 2,400 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtats till riksdagen.

Ur protokollet:

R. Borgström.